

הצורך בכשרות על תרופות שטעמן מר

הרב מרדכי וולנוב

פתיחה

עולם התרופות רחב ומפותח מאד. אך ככל שהוא מפותח יותר כך בהיבטים הכשרותיים שלו רב הנסתר על הנגלה.

במהלך המאמר שלפנינו נמקד את הבעיות ההלכתיות העומדות בפנינו, ונלמד כיצד ניתן להתמודד איתן מבלי שבריאותנו תפגע.

מאמר זה עוסק אך ורק לגבי תרופות וויטמינים **שטעמן מר ואינם ראויים למאכל אדם**¹. תרופות ממותקות, טבליות מציצה וסירופים שונים זוקקים דיון נפרד.

א. אכילת דבר איסור שטעמו פגום

1. איסורו של מאכל פגום

בגמרא מסכת עבודה זרה² למדו חז"ל מהפסוק 'לא תאכל כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה': כל הראויה לגר קרויה נבלה ושאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה. מכאן אנו למדים **שמן התורה** אין איסור באכילת דבר איסור פגום, וכך היא הסכמת כלל הפוסקים³.

השאלה האם ישנו **איסור מדרבנן** על אכילת דבר איסור פגום נתונה במחלוקת ראשונים:

הרמב"ם⁴ כתב: "עירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין נסך או לתוך קדרה של נבלה ואכלן כשהן מרין, או שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". כלל ידוע הוא שלשון 'פטור' אצל הרמב"ם משמשת ל'פטור אבל אסור', ומכאן משמע שישנו איסור מדרבנן באכילת דבר איסור פגום⁵.

* פורסם בקובץ אסיא, מרחשוון תשעט.

1. עיין **באור הלכה** סימן תמב ד"ה עד שאינו, שמבאר שמה שהצריכו שיפסל ממאכל ככל הוא זוקא גבי חמץ בפסח אבל בשאר איסורים הגדר הוא נפסל ממאכל אדם.

2. דף סז עמוד ב.

3. לשון הב"י סימן קג סעיף א.

4. **מאכלות אסורות** פרק יד הלכה יא.

5. עיין **אגרות משה** יו"ד חלק ה סימן יט בבאור דברי הרמב"ם, וכן בשו"ת **הר צבי** חלק יו"ד סימן צה שמבאר שלדעת הרמב"ם אין מושג של "פקע איסורו" וכל הסיבה שאינו אסור מהתורה משום שאוכלו שלא כדרך הנאתו.

מקור נוסף ממנו נוכל ללמוד על שאלת היתר אכילת דבר איסור פגום הינו ממחלוקתם של הר"ן והרא"ש בענין אכילת פת מעופשת בפסח. הר"ן⁶ מתיר את אכילתה, וטעמו משום שיצא מ'יתורת פת' קודם שיחול בו איסור חמץ. הרא"ש⁷ חולק על הר"ן וסובר שאע"פ "דבטלה דעת האוכל אצל כל אדם, מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור", לדבריו על אף שהמאכל פגום ואינו ראוי לאכילה, כיון שהאדם עצמו **מחשיב** את המאכל באכילתו - אסור לאוכלו. וכן פסק השו"ע⁸.

מדעתו של הר"ן נראה שאם התיר חמץ שנפסל לגמרי, על אחת כמה וכמה שיתיר שאר איסורים פגומים⁹. אולם הרא"ש דיבר דוקא על **חמץ** מעופש ולא התייחס לשאר איסורים.

בשו"ע למעשה לא מצאנו התייחסות מפורשת לדין אכילת איסור פגום (שאינו בתערובת), אולם הש"ך¹⁰ ביאר שדעת השו"ע בשאר איסורים שווה לדיני פסח, וכשם שאסור לאכול חמץ פגום מדין 'אחשביה', כך גם שאר איסורים העומדים בפני עצמם אסורים באכילה מאותו הדין. כדברים אלו משמע גם מהרמ"א¹¹ וכן פסקו רוב האחרונים.¹²

לדעת המנחת כהן¹³ חכמים גזרו שלא לאכול איסור פגום רק לכתחילה, אבל בדיעבד מותר וז"ל: "ונראה לי הטעם למה בעין אסורה מדברי סופרים ועל ידי תערובת מותרת, והוא שחכמים לא התירו נותן טעם לפגם אלא בדיעבד אבל לכתחילה **אסור מדבריהם**".

ודעת הפר"ח¹⁴ שמעיקר הדין אין כל איסור באכילת דבר פגום, אלא מטעם חיצוני של איסור "בל תשקצו".

6. ר"ן על הר"ף פסחים ה: ד"ה חרכו.

7. פסחים פרק ב סימן א.

8. סימן תמב סעיף ט ועיין במשנ"ב ס"ק מג.

9. עיין רמב"ם **הלכות חו"מ** פרק ד הלכה יב שהשווה דין חמץ פגום לשאר איסורים פגומים.

10. יו"ד סימן קנה ס"ק יג וכן משמע במשנ"ב סימן תמז ס"ק צו.

11. עיין יו"ד סימן קנה סעיף ג שהתיר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאוכלו לרפואה אפילו חולה שאין בו סכנה ומשמע שלבריא אסור. ואפשר לומר שהאיסור לבריא הוא דוקא לשרוף לכתחילה אבל אם כבר נשרף יהיה מותר אך יש לדחות ממה שפסק השו"ע ביו"ד סימן פד סעיף יז "שרץ שרוף מותר לאוכלו משום רפואה" ומשמע שלא לצורך רפואה אסור ושם מדובר שהשרץ כבר שרוף. אך בדרכי תשובה סימן פד ס"ק קצה הביא פוסקים שהעמידו את השו"ע בלא נשרף לגמרי אבל אם נשרף לגמרי מותר אף שלא לרפואה.

12. **דרכי תשובה** סימן קג סק"כ בדעת היד יהודה ובדעת ערוגת הבשם וכן סובר האגרות משה חלק יו"ד ב סימן ל וסימן לז וכן נראה דעת הגרש"ז בשו"ת **מנחת שלמה** סימן סד גבי מזון מלכות וכן משמע בעוד אחרונים.

13. **ספר התערובות** פרק ט ד"ה ואומר ששלשה ועיין בשו"ת **הר צבי** יו"ד סימן צה שנראה שהוא משווה את דעת המנחת כהן עם דעת הרמב"ם.

14. **דרכי תשובה** סימן קג ס"ק ה.

2. דינו של חולה

עד כה עסקנו בדין הפשוט של אכילת איסור פגום. עלינו לברר האם ישנם היתרים מיוחדים השייכים לחולה?

הרמב"ם בהלכות יסודי התורה¹⁵ כתב: "במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר איסורים אלא במקום סכנה, בזמן שהן דרך הנאתן... אבל שלא דרך הנאתן כגון... שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם אסורי מאכל שהרי אין בהן הנאה לחיך – הרי זה מותר **ואפילו שלא במקום סכנה**" כך פסק גם השו"ע¹⁶. לדבריהם אם כן לחולה מותר לאכול איסורים פגומים בכדי להתרפא.

הרמ"א¹⁷ מוסיף וכותב: מותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכול לרפואה, אפילו חולה שאין בו סכנה. היד אברהם¹⁸ מבין שמדברי הרמ"א עולה היתר נוסף השייך לחולה, והוא שלהבדיל מכל אדם שאסור לו לאכול איסור פגום משום שבכך הוא 'אחשביה'¹⁹, לחולה האוכלו לרפואה מותר משום **שחוליו מוכיח עליו שאינו אוכלו מחמת חשיבותו אלא לרפואה**. (בכך הוא חולק על המנחת יעקב שהבין שהיתרו של הרמ"א מצד שבשרץ שרוף אין כל איסור משום שאין עליו שם שרץ).

השאגת אריה²⁰ לא הסכים לשני ההיתרים המוזכרים כאן. לדעתו גם לחולה לא התירו לאכול מאכלי איסור פגומים. אך הכתב סופר²¹ מאריך לחלוק על דבריו ולהוכיח כשיטת המתירים. וכן פסקו היד יהודה²², האגרות משה²³ וכן הכריע הציץ אליעזר²⁴.

החזו"א²⁵ בהלכות פסח כתב: "טבלאות רפואה שמעורב בהם קמח... אם הן מעורבי

15. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה ח.

16. שו"ע יו"ד סימן קנה סעיף ג כן עיין בדרכי תשובה יו"ד סימן קג ס"ק ג ד"ה ועיין בשו"ת זרע אברהם, שהביא רשימה של פוסקים שהתירו לשתות מרה של בהמה טמאה לרפואה לחולה שאין בו סכנה משום שטעמה פגום לאכילת אדם.

17. שם.

18. שם על השו"ע.

19. בתחילת המאמר ראינו שלא לכל הדעות טעם האיסור שלא לאכול דבר פגום בשאר איסורים (לאפוקי חמץ בפסח) הוא מדין 'אחשביה'.

20. סימן עד.

21. או"ח סימן קיט.

22. במהדורה החדשה – יו"ד קג, פירוש הארוך אות ח.

23. שו"ת אגרות משה או"ח חלק ב סימן צב.

24. חלק ו סימן טז.

25. חלק או"ח סימן קטז ס"ק ח ד"ה טבלאות.

בדברים שאינן ראויין לאכילת אדם - אין בהם משום חמץ כדין נפסל מאכילת אדם, כיון שאי אפשר להפריד הקמח... ומוותר לבולען בפסח לרפואה, ואף למה דמשמע מאחרונים ז"ל דלאכול לכתחילה אסור אפילו חמץ שנפסל מאכילת כלב, מ"מ ע"י תערובת שאר דברים מותר **דלא שייך כאן אחשביה דדעתו על הסמים**²⁶. יש שדייקו²⁷ שדעתו כדעת השאגת אריה ובמקום שהחומר המרפא הוא איסור אין להתיר אפילו במקום חולי, שהרי החזו"א התיר לקחת את התרופות שמעורב בהם חמץ כיון שדעתו על הסמים המרפאים **ולא על החמץ**, משמע שאם החמץ היה החומר הפעיל בתרופה היה אסור, על אף שטעמו פגום. אך יתכן לדחות שהחזו"א עוסק בחולי קל ולא בחולה ממש שאין בו סכנה, ומשום כך אם כוונתו היתה על אכילת החמץ היה אסור, אבל לחולה ממש היה מתיר גם כשהסמים המרפאים היו מופקים מחמץ.

נמצא שרוב הפוסקים התירו לחולה שאין בו סכנה, ליטול תרופה המופקת מאיסור אם טעמה פגום. או משום שבנטילת תרופה לרפואה לא אמרינן כלל דין אחשביה ונמצא שאין כאן איסור כלל, או משום שעל אף שאמרינן 'אחשביה' גם בחולה, מכל מקום, כיון שאיסור זה אינו אלא מדרבנן, בחולה שאין בו סכנה הקלו²⁸. הרבנות הראשית לישראל נוקטת גם היא בשיטה זו, ואינה דורשת כשרות על תרופות שבסל התרופות, מפני שהנטילים אותן נחשבים כחולים, כמובא בהרחבה בסוף המאמר.

ב. דבר איסור פגום המעורב בהיתר

עד כה עסקנו בדין אכילת איסור פגום, וראינו שלרוב הדעות רק לחולה ישנו היתר לאוכלו.

ברוב התרופות השאלה מורכבת יותר, שכן אין אוכלים מאכל איסור כמות שהוא, אלא כאשר הוא מעורב בתערובת יחד עם חומרי גלם אחרים. עלינו לברר האם גם במצב כזה יהיה לבריא אסור להשתמש בהם?

1. כמות האיסור בתערובת

בגמרא²⁹ מובאת מחלוקת בין ר"מ ור"ש לגבי דבר איסור פגום שנפל לתוך תבשיל היתר: ר"מ אוסר את אכילת התבשיל, ור"ש סובר שדבר איסור שנתן טעם לפגם מותר

26. מדברי החזו"א נראה שהכריע כדעת היד יהודה גבי איסור פגום בתערובת שאם דעתו גם על האיסור אסור מדין אחשביה והתיר רק בחולה.

27. הרב חיים בונם שץ כתב עת **עטרת שלמה** ג תשנח.

28. נפק"מ בין הטעמים תהיה במקרה שאדם נוטל תרופה אך אינו בגדר חולה שאין בו סכנה, כגון שיש לו מיחוש בעלמא לסוברים כטעם הראשון מותר ולסוברים כטעם השני אסור.

29. מסכת ע"ז סז ב.

מהתורה. הרא"ש³⁰ וראשונים נוספים³¹ הכריעו כדעת ר"ש, וכך פסק השו"ע³² וז"ל: "כל דבר שטעמו פגום, אינו אוסר תערובתו".

מדברי השולחן ערוך הבין החוות דעת³³ שכל תערובת מותרת, גם כאשר כמות האיסור הפגום גדולה יותר מכמות ההיתר. בכך הוא מתקשה, וכי מעט היתר שיתערב באיסור יתיר את אכילתו? ומשום כך הוא מעמיד שרק במצב שהאיסור התערב במאכל ההיתר מעט מעט, ו'קמא קמא בטיל' מותר לאוכלו.

לעומתו, דעת היד יהודה³⁴ שכאשר כמות האיסור גדולה יותר מכמות ההיתר – לכל הדעות אין היתר לאוכלו. משום שבאופן זה הוא גורם ל'אחשביה' כלפי האיסור הפגום ואוסר את אכילתו. (במצב של חולי, סברת אחשביה נתונה במחלוקת, כמובא לעיל).

כאשר כמות ההיתר גדולה יותר מן האיסור – דעת היד יהודה שבמקרה זה אפילו אם כוונתו לשימוש ברכיב האסור – אין בכך איסור 'אחשביה', משום שעיקר כוונתו לרוב התערובת המותרת. החוות דעת מוסיף³⁵ שבמקרה כזה אפילו אם לתערובת יש טעם לשבת, ואפילו כשלאיסור יש דין מעמיד – מותר להשתמש בו, משום שכשנסרח גוף האיסור **פקע** ממנו שם איסור מכל וכל, ואפילו חזר ותיקנו לאכילה מותר דכבר פרח האיסור ממנו ונעשה כעפרא ואינו חוזר לאיסורו.

על בסיס דבריהם התיר הציץ אליעזר³⁶ אכילת 'מזון מלכות' המעורב בדבש דבורים. על אף שרצון האוכל בוודאי במזון מלכות דווקא, ורק מחמת שהוא מר ובלתי ניתן לאכילה מערבים אותו בדבש, אך מכיון שאינו עומד בפני עצמו וההיתר רבה על האיסור פקע איסורו והתערובת מותרת באכילה. כך גם בשו"ת הר צבי³⁷ התיר מאכל שמעורב בו ג'לטין שהופק מאיסור וטעמו נפסל למאכל וההיתר רבה על האיסור.

30. ע"ז פרק ב סימן לד.

31. הרשב"א בתורת הבית בית ד שער א, טור וב"י סימן קג.

32. שו"ע יו"ד סימן קג סעיף א.

33. סימן קג ביאורים ס"ק ד.

34. במהזורה החדשה – יו"ד קג, בפירוש הארוך אות ח.

35. שם ס"ק א.

36. חלק יא סימן נט.

37. שו"ת הר צבי יו"ד סימן פג.

מאיךך בשו"ת מנחת יצחק³⁸ כתב שרבים חולקים על החוות דעת, ולדעתם כאשר האיסור ניתן כמעמיד וכדו' – התערובת אסורה. גם מדברי המשנ"ב³⁹ משמע שאם יש כוונה ורצון באיסור הפגום אסור לאוכלו, ולא התירו אלא באיסור ש"נפל ממילא"⁴⁰.

2. מוצר שהאיסור מעורב בו כחלק מהכנתו

המקרה הפשוט בו עוסקים בתערובת של איסור פגום היא כאשר האיסור מתערב בטעות. אולם יש לעיין האם ההיתרים שנאמרו במקרה זה נכונים גם לענין תרופות שבהן מערבים את האיסור בכוונה כחלק מהכנתן?

ידוע שחמץ בפסח אוסר תערובתו אפילו במשהו⁴¹. הרא"ש⁴² מביא את דברי הראב"ד שתמה על הרי"ף מניין לו שחמץ בפסח אוסר בהנאה את התערובות במשהו, הרי דבר זה לא נזכר בשום מקום. וכתב שאין להביא ראיה לאיסור מכותח הבבלי וחבריו השנויים במשנה משני טעמים:

1. משום ששם אסרו, לא משום חמץ במשהו, אלא משום שטעמם אינו בטל.

2. "דהנהו שאני שאין גופי המאכל נעשה זולתי החמץ שיש בהן. וכיון שהחמץ שיש בהן הוא מכשיר המאכל הרי הן חשובין כאילו הכל חמץ".

מהתרוץ השני משמע שאפילו אם היה טעם החמץ בטל בששים אין להקל ולהתירו כאשר שמרכיב החמץ מכשיר את המאכל לאכילה, ובאופן זה אין דין ביטול.

עקרון דומה כתב גם הרשב"א בתשובה⁴³, שכאשר החומר האסור הוא מרכיב עיקרי במאכל וכך היא דרך עשייתו של המאכל, לא שייך דין ביטול וז"ל: "וברופאים, שאמרת, ראיתי שערוריה שנותנין לחולים אותן המשקים הנעשים ביד העובדי כוכבים מחומץ שלהם, ודבש או חומץ פנג. ובפתח הקונטרס הנכבד אשר שלחת, עמדתי מרעיד, אמרתי: לא תהיה כזאת בישראל... ולולי שאתה אמרת, לא האמנתי כי יסופר. לא ידעתי להם מקום שיסמכו בו, שאם מפני שנתערב החומץ בתוך הדבש ובטל במיעוטו; זה אינו, שהרי עקרו כך, וכל שעקרו כך, אינו בטל במיעוטו כענין ארבעה מיני מדינה (כותח הבבלי וכו')..."

38. חלק ה סימן ה ס"ק יט.

39. סימן תמב ס"ק מג.

40. לשונו היא: "אבל אם נפל ממילא חמץ זה שנפסל מאכילת כלב לתוך המאכל, אפילו רק ברובו אין לאסור לאכול אותו המאכל דהא חמץ זה הוא כעפרא בעלמא" ומדבריו ניתן לדייק שלערבב לכתחילה ודאי אסור וכל מה שדיבר השו"ע ביו"ד סימן קג הוא רק באופן שהתערב ממילא.

41. שוע או"ח סימן תמז סעיף א.

42. ע"ז פרק ה סימן ל.

43. חלק ג סימן ריד והובאו דבריו בב"י יו"ד סימן קלד סעיף יב-ג.

ולא הדברים שדרכן לתת לתוכו יין בלבד אסרו, אעפ"י שאין טעם האיסור ניכר בהם, אלא כל הדברים הנעשין על ידיהם שרגילין לתת לתוכן שום דבר איסור אין אותו דבר האסור מתבטל במיעוטו להתירו".

השו"ע הביא את דברי הרשב"א בהלכות יין נסך⁴⁴ ומשום כך אסר את כל המשקים של עובדי כוכבים שדרכם לערב בהם יין או חומץ **גם אם בטלים בששים**⁴⁵.

לכאורה יש לתמוה מדוע דברי הרשב"א האלו לא הובאו בסימן קג העוסק ביני איסור פגום בתערובת?

ההסבר הוא שהרשב"א כלל לא דיבר על איסור פגום, שהרי סיבת האיסור בתערובת שדרכה בכך היא מפני שבאופן זה לא אמרינן שטעמו בטל, אך איסור פגום שאין בו כלל טעם לשבח לא שייך לומר שטעמו אינו בטל.

בנוסף מצינו שיש פוסקים⁴⁶ שכלל לא חששו לדעת הרשב"א והתייחסו גם לדבר שדרך עשייתו כך, כדין ביטול רגיל.

3. סיכום ביניים

1. איסור פגום לגמרי העומד בפני עצמו לרוב השיטות אסור לאוכלו מדרבנן. ורק לחולה האוכלו לרפואה מותר.
2. איסור פגום לגמרי שהתערב בתערובת של היתר **ואין כוונת האוכל גם על האיסור** – מותר לאוכלו אפילו האיסור רבה על היתר.
3. איסור פגום לגמרי שהתערב בתערובת של היתר **וכוונת האוכל גם על האיסור** – אם רוב התערובת מותרת – מותר לאוכלה. אם אין רוב בהיתר כנגד האיסור נחלקו האחרונים, יש אוסרים מדין אחשביה, אולם לצורך רפואה יש הסוברים שגם אם כוונתו על האיסור מותר ואין לאסור מדין אחשביה⁴⁷.

44. שו"ע יו"ד סימן קלד סעיף יג.

45. **המגן אברהם** (או"ח תמא, ס"ק א) הביא את דברי הרשב"א שאם החמץ הוא חלק עיקרי ממרכיבי המאכל, אינו בטל ותמה על דבריו, שהרי בכותח הבבלי מסקנת הגמרא שהטעם לאסור בכל יראה ובל ימצא הוא משום שיש בתערובת כזית דגן בכדי אכילת פרס ומשמע שאם אין כזית מותר, ותרץ שכוונת הגמרא לומר שמדאורייתא אין איסור אך מדרבנן אסור. נמצא שהמגן אברהם פסק גם הוא כדברי הרשב"א, אלא שביאר שהאיסור אינו מהתורה אלא מדרבנן.

46. **פתחי תשובה** סימן קלד ס"ק ח בשם הנו"ב שהביא דעות ראשונים שכלל לא סוברים את הדין של הרשב"א.

47. דעת **היד יהודה** וכן פסק הרב יוסף שלום אלישיב זצ"ל. דעתו מובאת בסוף המאמר הערה 85 וכן משמע מה**אגרות משה** או"ח חלק ב סימן צב.

ג. פנים חדשות

עד כה עסק הדיון בהיתר אכילתם של חומרי איסור פגומים. אולם רבים מהחומרים הרפואיים בהליך הכנתם עוברים תהליך כימי בו הם משתנים לגמרי. עלינו לדון האם עדיין דינם כאיסור פגום, או שמא בתהליך זה פוקע מהם שם האיסור לגמרי?

מקור הדיון בסוגיא זו הם דברי הגמרא:⁴⁸ "אמר זעירי: כל המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים, חוץ ממושק שמן חיה הוא, שמברכין עליו בורא מיני בשמים". רש"י⁴⁹ מפרש שה'מושק' הוא מן הרעי של החיה. הרא"ש⁵⁰ מפרש אחרת וז"ל: 'ונכון יותר שחיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחלה כעין דם ואחר כך חוזר ונעשה מוש"ק, והר"ז הלוי ז"ל היה אוסר לאכלו מפני חשש דם, וה"ר יונה ז"ל פי' דאפשר ליתן בו טעם להתיר ולומר דפירשא בעלמא הוא אף על פי שמתחלה היה דם לא חיישינן להכי דבתר השתא אזלינן שהרי הדבש, אם נפל בו חתיכה של איסור ואף על גב שהאיסור נימוח בתוך הדבש, כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנפול לתוכו דבש, כמו דבש דיינינן ליה ומותר, הכא נמי אף על פי שמתחלה היה דם כיון דיצא מתורת דם בתר השתא אזלינן ואף על פי שנותן טעם לשבח בתבשילי, ומסיים הרא"ש את דבריו "ונראה דהא אפילו ראייתו צריכה ראייה". מסיום דבריו משמע בפשטות שדעתו לאיסור כדעת הר"ז"ה החולק על רבנו יונה.

הב"ח⁵¹ מבאר שגם הרא"ש מודה שאם נעשה 'פירשא' מותר, אלא דמי הוא הנביא שהגיד שנעשה פירשא דשמא האיסור נותן טעם לשבח בהיתר? וטעם כעיקר אסור מהתורה. הט"ז⁵² מוסיף וכותב שיש ראייה ברורה להיתר מדברי הרא"ש עצמו בפרק כל הבשר⁵³ שהביא את דברי ר"ת לגבי בהמה כשרה שינקה חלב מבהמה טרפה, אם החלב נקשר הרי הוא כפירשא בעלמא ומותר באכילה. מוכח אם כן שגם לדעתו שינוי צורת החומר מפקיעה את האיסור.⁵⁴

48. מסכת ברכות מג.

49. שם ד"ה 'שהוא מן חיה'.

50. ברכות פרק ו סימן לה.

51. או"ח סימן רטז ס"ק ב.

52. או"ח סימן רטז ס"ק ב.

53. רא"ש חולין פרק שמיני סוף סימן נב.

54. בשו"ת **מנחת יצחק** (חלק ה סימן ה) ביאר שהט"ז סובר כב"ח, שודאי גם הרא"ש סובר שלכו"ע אם הוי פירשא בעלמא מותר. אלא שהט"ז בא לומר שאת הראייה לדין המוש"ק מדבש, ניתן לפרוך בטענה שמי הוא הנביא שיכול לומר לנו שנעשה פירשא בעלמא. אבל בנוגע למוסק, יש להוכיח מחלב, שאף שבצלול אסור לר"ת, מ"מ בקרוש, כיון שנקרש במעי בהמה, החום של

האחרונים נחלקו כיצד להכריע להלכה. מדברי הט"ז לעיל משמע שהכריע כדעת המתירים לאכול דבר איסור שנשתנה צורתו. מאידך המגן אברהם⁵⁵ חלק וכתב שלעולם אזלינן בתר מעיקרא, ומאכל איסור נשאר באיסורו אף אם השתנה לגמרי. ראייה לכך הוא מביא מהיתר שתיית החלב. היתר שתיית חלב הוא חיידוש, שהרי דם נעקר ונעשה חלב ונמצא שמקור החלב הוא מהדם. משום כך, כדי להיתרו הוצרכו לגזירת הכתוב של "ארץ זבת חלב ודבש". ולכאורה מדוע היו זקוקים למקור להיתר אם אנו אומרים שכאשר השתנתה צורת האיסור הוא מותר? הרי סוף סוף עכשיו אינו דם ופנים חדשות באו לכאן? אלא ודאי מוכח שבתר מעיקרא אזלינן והרי הוא אסור, והוא הדין ל"מוש"ק'.

ראיה נוספת מביא המגן אברהם לאיסור, מסוגיית אפרוח שנולד מביצת טרפה. הגמרא⁵⁶ דנה האם אפרוח שנולד מביצת טריפה מותר או אסור, דעת אב"י להתיר משום שלפני שהאפרוח יצא מהביצה הביצה הסריחה וברגע שהביצה מסריחה הרי היא כעפרא בעלמא ונמצא שהאפרוח יצא מעפרא בעלמא ומותר. המגן אברהם מוכיח מדברי הגמרא שאילו לא היתה הביצה מסריחה במהלך התהליך היה האפרוח אסור, על אף שבוודאי הוא בריה חדשה לגמרי.

המג"א מסיים, שאי אפשר לומר שמוש"ק הוא פירשא בעלמא, שאם היה פירשא בעלמא לכו"ע היה מותר וכמו שכתב הב"ח. ולמעשה משאיר את דבריו בצ"ע.

על אף פקפוקו של המגן אברהם, האחרונים קיבלו למעשה את דינו של הרא"ש המתיר מאכלי איסור שנתשתנה צורתם:

החתם סופר⁵⁷ נשאל האם מותר לאכול שמן הנעשה מחרצנים של סתם יינם. וז"ל: 'לא ידעתי שום מקום לאיסור אי משום נימא דכח יין שבחרצנים נתהפך ונעשה ממנו שמן יש להתיר ודברי מג"א סימן ר"ו צ"ע ויפה פסק בחק יעקב סימן תס"ז כל דבר שנשתנה לדבר היתר הותר, כגון בשר לדבש והכא היין לשמן'.

הרב קוק בשו"ת דעת כהן⁵⁸ מבאר שכל ההיתר של פנים חדשות הוא דוקא בתערובת,

---

הבהמה מהפכו לפירשא, וה"ה לדם הנקרש בצואר הבהמה, כח חמימיתה של הבהמה, מהפכו לפירשא בעלמא.

ועיין במנחת יצחק שם שכתב שעדיין יש לחלק וז"ל: 'ומ"מ עדיין לא נמלטנו מזחוקא, דהרי אפשר לחלק בין מעי הבהמה, שיש שם כח העיכול.

55. או"ח סימן רטז ס"ק ג.

56. תמורה לא.

57. שו"ת ח"ס יו"ד סימן קיז.

58. סימן נד.

אבל אם הדבר עומד בעינו לכו"ע אסור. באופן זה מיישב הרב קוק את קושיית המגן אברהם מאפרוח הבא מביצת טרפה שהתירו רק באופן שסרח, משום שהאפרוח עומד בעינו ולא יהיה מותר מטעם 'פנים חדשות'.

החזו"א⁵⁹ מביא את שיטת הרא"ש ומבאר כמה יסודות בדיון זה:

יסוד ראשון – כל איסור המשתנה מצורה לצורה, אם בתהליך השינוי לא היה שלב שבו האיסור נפסל מאכילה, כיון שהאיסור רק נתחלף מצורה לצורה, פשט את הראשונה ולבש את האחרונה – אין השינוי מתיר את האיסור. משום כך גם המוש"ק, כיון שבתחילה היה דם ואחר כך השתנה לצורה אחרת, כיון שבאמצע לא נפסל, נשאר המוש"ק באיסורו. ואף שהמוש"ק כשלעצמו אינו ראוי לאכילה בפני עצמו, מכל מקום כיון שעומד למתק את הקדירה חשיב אוכל.

יסוד שני – אין היתר של "פנים חדשות" אמור אלא כאשר השינוי בא מכמה גורמים, אבל כאשר השינוי התהווה מגורם אחד של איסור בלבד, אין אומרים היתר של פנים חדשות. וראיה לכך מחלב של בהמה טרפה. לכאורה יש לתמוה מדוע אסור באכילה והרי פנים חדשות באו לכאן שבתחילה היה דם ואחר כך השתנה ונעשה חלב, אלא כיון שרק הדם הוא הגורם לשינוי אין היתר של פנים חדשות והוא הדין למוש"ק שכל השינוי נעשה על ידי גורם אחד.

החזו"א⁶⁰ מסכם: "ונראה לפי זה שאם מוציאים במלאכת הכימיי"א אטומים מאיסור ונותנין אותם אח"כ למאכל לתקנו, אם נפסל באמצע מאכילת אדם ואינו ראוי בפ"ע וגם אינו ראוי לתערובת, אף שעומד לגמור מלאכתו ויהא ראוי למתק הקדירה מותר, אבל אם לא נפסל באמצע תלוי במחלוקת הר"י והרא"ש..."

יסוד זה מהווה פתח גדול להתיר תרופות רבות שמקורם מאיסור, גם למי שאינו מוגדר כחולה, ובתנאי שבתהליך ייצור התרופה החומרים שהופקו מדבר האיסור נפגמו לגמרי ואינם ראויים לא בפני עצמן וגם אינם ראויים בתערובת.

אמנם, בשו"ת אור לציון⁶¹ כתב שאין ללמוד מן ההיתר שהובא עד כה לדינם של חומרי איסור שעברו שינוי כימי. משום שיש להבדיל בין שינויים שנעשו בתהליכים טבעיים, ובין שינויים שנעשו בידי אדם. את דבריו הוא מוכיח מכך שאילו לא חילוק זה ישנו קושי גדול על שיטת המתירים מהא דקיימא לן דכל הנקברין אפרן אסור⁶², לכאורה מדוע נותר

59. יו"ד סימן יב אות ז ד"ה הרא"ש.

60. שם ד"ה יש לעי'.

61. חלק א סימן לד.

62. תמורה לד. וכן פסק הרמב"ם פ"ט מה' מאכלות אסורות ה"א.

האיסור על האפר, והרי "פנים חדשות" באו לכאן?⁶³, אלא דבנקברין שהשנוי נעשה בידי אדם נשאר עליהם האיסור, ורק בדומה לימוסק' שהשינוי נעשה באופן טבעי (בידי שמים) אמרינן פנים חדשות באו לכאן ופקע איסורו. כדבריו כתב גם החזו"א בעצמו⁶⁴, והביאו בשו"ת צ"ץ אליעזר⁶⁵ ז"ל: "מה שנעשה בידי אדם שינוי בגשם האיסור המתירו לא חשיב הויה של פנים החדשות ולא נאמר אלא בנעשה ממילא ובידי שמים". בטעם הדבר נראה לבאר דשינוי בידי אדם נחשב רק לשינוי צורה, ולא שינוי במהות הדבר, לעומת שינוי טבעי שמשנה את מהותו ומבטל את שם האיסור ממנו.

הערה: בשימוש בהיתר "פנים חדשות" ישנה אפשרות להתיר חומרי גלם רבים המופקים מאיסור בתעשיית המזון, כאשר בתהליך הייצור החומר נפגם ואחר כך חוזר להיות ראוי אך בצורה שונה. בפועל נראה שעל אף שלדעת הרבה פוסקים לכאורה נראה שאין כל בעיה כשרותית⁶⁶ – נזהרים הפוסקים מלהתיר זאת באופן גורף⁶⁷. גם בתרופות נראה שרבים נזהרו מלהשתמש בהיתר זה. כדוגמת החזו"א שעל אף שהתיר את המושק, בהלכות פסח התיר תרופה כימית המכילה חמץ רק לחולה שאין בו סכנה. וכן גם הרבנות הראשית לישראל אינה מאשרת תרופות המכילות איסור למי שאינו חולה.

יתכן, שהטעם לכך שהיתר זה נתון בסימן שאלה, הם דברי הגאון הרואצ'ובי בספרו "מפענח צפונות"⁶⁸, שמדבריו עולה שהיתר פנים חדשות תלוי בכך שלא ניתן להחזיר החומר לקדמותו. כמו כן יש לבדוק האם כל אחד מהחומרים עדיין ניתן לאכילה בפני עצמו, ואם כן הרי הוא בגדר איסור. נראה שהקושי לברר דברים אלו על בורים מנע מן הפוסקים להשתמש בהיתר "פנים חדשות". כמו כן יתכן שהרבה פוסקים הבינו כדעת האור לציון וסיעתו שהיתר פנים חדשות אינו שייך בתהליך הנעשה בידי אדם.

63. לפי דעת הרב זצ"ל ניתן לתרץ בפשיטות שהאפר עומד בפני עצמו ולכן איסור ולפי דעת החזו"א ניתן לתרץ שהשינוי התהווה מגורם אחד.

64. **קדשים מנחות** סימן כד אות ח ד"ה בנו"ב. לכאורה דברי החזו"א בקדשים סותרים את דברי החזו"א ביו"ד (הערה 59-60) וצ"ע.

65. חלק ו סימן שז.

66. עיין בשו"ת **אחיעזר** סימן יא שדן בכשרות חומצת לימון שנעשתה משמרים של סתם יינם בתערובת סיד שרוף. האחיעזר שם דן להתיר כיון שנתייבש ונעשה דק כאפר. אולם יש לציון שיש חולקים וסוברים שמה שאמרו שהחומר שהופק מדבר האיסור מותר אם הוא פגום, כל זה זוקא כאשר דבר האיסור פגום מחמת עצמו ולא מחמת דבר אחר עיין בשו"ת **אור לציון** חלק א סימן לד.

67. עיין שו"ת **מנחת יצחק** חלק ה סימן ה אות יט.

68. עיין בכתב עת **תורה שבכל פה** לד תשנ"ג עמוד נט (נמצא בפרייקט השו"ת) במאמרו של הרב שאר ישוב הכהן זצ"ל "דיני כשרות בעידן הטכנולוגי".

ד. חובת בירור מרכיבי התרופה

הצרכן הפרטי נתקל בקושי גדול לברר האם התרופה שעומדת לפניו מכילה איסור. האם ישנה חובה עליו לטרוח ולברר זאת?

בכל תרופה שאיננו יודעים מה היא מכילה יש ספק ספיקא – ספק האם מעורב בה איסור, וגם אם ישנו איסור ספק אם הוא בטל ברוב. הראשונים נחלקו האם אפשר להשען על ספק זה בכדי לפטור מן הבירור:

לדעת הרשב"א⁶⁹ אין אומרים ספק ספיקא להקל במקום שניתן לברר את המציאות. אולם תרומת הדשן⁷⁰ חולק על הרשב"א וסובר שיש להקל בספק ספיקא גם כאשר ניתן לברר.

להלכה פסק הרמ"א⁷¹ כדעת תרומת הדשן. הש"ך⁷² לעומתו מצדד בדעת הרשב"א, אך כותב שיש להחמיר דוקא במקום שאפשר לבדוק בקלות⁷³, כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר, אבל בלאו הכי אין להחמיר.

מדברי הרב קוק בשו"ת 'משפט כהן'⁷⁴ משמע שיש חובת ברור. הרב קוק דן האם יש חובת ברור לגבי פירות ערלה וז"ל: "ואם הקילו רבותינו בספקות כשהיה המדובר על דבר פירות של גויים, שלא הי' אפשר לברר את הדבר, לא נוכל להקל להעלים עין מן האיסור בזמננו, שב"ה הפירות הם של ישראל, ויש בידנו לברר הדבר...".

לעומת זאת בשו"ת 'ביע אומר'⁷⁵ צידד להקל כדעת תרומת הדשן, והביא בשם 'שער המלך' ו'הפרי חדש' שלמעשה גם הרשב"א סובר כך.

למעשה: כאשר לצרכן הפרטי אין יכולת לברר האם התרופה מכילה איסור⁷⁶ – נראה שמותר לצרוך את התרופה/ הויטמין.

69. חולין נגב ד"ה אלא דקשיא.

70. פסקים וכתבים סוף סימן מז.

71. יו"ד סימן קי סעיף ט.

72. שם ס"ק סו.

73. ראה **פסקי הרא"ש**, מסכת חולין פרק ראשון סוף סימן ה'.

74. סימן י.

75. יו"ד חלק ו סימן כד.

76. פעמים רבות גם אם אפשר לברר על רכיב אסור, קשה מאד לברר מהו אחוז הרכיב כדי לדעת אם בטל ברוב, ובמקום שניתן לברר רק ספק אחד להרבה דעות לכו"ע אין חובת ברור.

ה. כאשר ניתן להשיג תרופה כשרה

בשו"ת הרשב"א⁷⁷ מבואר שגם אם נאמר שקדחת הוא חולי מסוכן, כיון שניתן לרפא את מחלת הקדחת ברפואה של היתר, אין להתיר לרפאה באיסור. הרמ"א⁷⁸ פסק את דבריו וז"ל: 'ואין מתירין שום דבר איסור לחולה, אם יוכל לעשות הרפואה בהיתר כמו באיסור אף על פי שצריך לשהות קצת קודם שימצא ההיתר, מאחר שאין סכנה בדבר'.

בשו"ת ציצ"ק אליעזר⁷⁹ דן גבי תרופה העשויה מדם כבד, בתשובה הוא מביא צדדים להקל אך מצטט את דברי הרמ"א וכותב ששמע מפי רופא שאת אותה תרופה מייצרים בדרך אחרת שקלה יותר מבחינה הלכתית, ולכן ודאי שיש לקחת את התרופה הבעייתית פחות.

יש להדגיש שדברי הרמ"א נאמרו ביחס להיתר התלוי בדינו של 'חולה', לו התיירו לאכול תרופה פגומה שאינה מעורבת בהיתר כלל, על אף שלכל אדם אחר ישנו איסור לאוכלה מדרבנן. אולם כאשר מדובר בתרופה שבה האיסור מועט ומעורב בהיתר – רבים סוברים שאין איסור כלל בנטילתה, ואם כן אין חובה להעדיף נטילת תרופה דומה כשרה⁸⁰, מלבד מידת חסידות שיש בהעדפת התרופה הכשרה⁸¹.

ו. דוגמאות מעשיות

1. תרופות קונבציונליות

תרופות הנכנסות לסל התרופות במדינת ישראל טעונות את אישורה של הרבנות הראשית לישראל.

בברור שערכנו עם הרב חגי בר גיורא⁸² נמסר כי מדיניותה של הרבנות הראשית לאשר כניסתן של תרופות מרות שאינן כשרות לסל התרופות, משום שמן הסתם הנוטלים

77. חלק ג סימן ריד בסוף התשובה.

78. יו"ד סימן קנה סעיף ג.

79. חלק ו סימן טז סעיף ט.

80. דעת החזו"א כפי שהתבאר לעיל וכן משמע מהמשנ"ב סימן תמב ס"ק מג שבאדם שאינו חולה אין להקל וכן פסק הגרע"י בשו"ת **יחיה דעת** חלק ב סימן ס ובעוד אחרונים כפי שהתבאר לעיל. משכך כאבים מאד נפוץ שחלק ממרכיביו הם איסור גמור הוא 'ADVIL'. לא הצלחנו לברר מה היחס בין המרכיבים האסורים למרכיבים המותרים, ולמעשה לחולה שאין בו סכנה מותר ולמי שיש מיחוש יש אוסרים ויש מתירים כפי שהתבאר לעיל.

81. בכדי לחשוש גם לשיטת **השאגת אריה** הסובר שיש 'אחשביה' בנטילת תרופות.

82. הרב חגי בר גיורא, ראש מחלקת תעשייה ברבנות הראשית. תחת פיקוחו נמצא גם כל ענף התרופות.

אותם נחשבים לחולים⁸³.

תרופות שאינן בסל התרופות – אין כל מעקב על כשרותן, אולם כפי שכתבנו בחלקו הראשון של המאמר – לחולה מותר ליטול, ויש מתירים ליטול אותן גם לבריאים כאשר כמות האיסור מועטת מן ההיתר. כמו כן כאשר ישנו קושי לברר על מרכיבי התרופה והמינונים שלהם יש להתיר את נטילתה.

2. ויטמינים

תוספי מזון רבים מצויים בשוק, חלקם כשרים אך רבים אינם כשרים. חלק מתוספי המזון בעלי טעם טוב, כגון טבליות מציצה, סירופים, תרכיזים וכדומה. היתרם של אלו קשה יותר, אך כאמור בראש המאמר דינם זקוק לדיון נפרד. אולם חלק מתוספי המזון משווקים בתור כדורים שטעמם פגום. לפי האמור עד כה ההיתר המרווח ביותר לנטילת תרופות שאינן כשרות נוגע לחולים. משום כך במקרים בהם רופא הורה ליטול ויטמין מסויים כדי שלא יגיע למצב של חולי – דינו כחולה שמותר לו ליטול ויטמין ללא כשרות⁸⁴, כגון: ברזל לנשים בהריון או לאנשים הסובלים מאנמיה, ויטמין B12 וכדומה⁸⁵.

כאשר הויטמינים ניטלים שלא בהוראת רופא עולה השאלה כיצד להגדיר אנשים שמהלכים כבריאים, אך נוטלים תוספי מזון לחיזוק גופם? הלכתית, קשה מאד להגדיר אנשים אלו כחולים⁸⁶. ויש לדונם כדיון בריאים שאין בהם היתר אלא באיסור פגום מועט בתערובת, או למתירים כשנשנתה צורתו⁸⁷.

83. הנחת היסוד של הרבנות הראשית שכל חולה הזקוק לתרופה שניתן להשיג אותה רק על ידי מרשם רופא מוגדר כחולה שאין בו סכנה.

84. ודומה למה שפסק הגרש"ז בשולחן שלמה סימן שכח סעיף א אות א שבריא אסור לו לקחת ויטמינים בשבת כיון שאין זה מאכל בריאים, אך אם הרופא קבע שלקחת הויטמין חיונית בשבילו ובלעדי זה יחלש מאד ויהיה בגדר נפל למשכב או חלה כל גופו אז בודאי מותר.

85. בברור שעשית עם רופא בכיר נאמר לי שויטמינים אלו הם ודאי מוגדרים כקריטיים ומי שזקוק להם ונמנע מלקחת אותם יתכן מאד שיעזב למצב של חולה שאין בו סכנה ופעמים רבות יכול להגיע גם למצב של חולה שיש בו סכנה.

86. עיין במאמרו של הרב יצחק מאיר הגר בכתב עת **בית אהרון וישראל** תשנ"ט שכתב בשם הגרש"ז שאמנם לעניין שבת גדר חולה שאיב"ס הוא כאשר החולה נפל למשכב, אך לגבי שאר איסורים אין צורך בנפל למשכב ודי בחולה סתם. וסיים שם הרב המחבר שמכל מקום גם לדעת הגרש"ז צריך שיקרא חולה ולא כל מי שזקוק לחיזוק כוחותיו נקרא חולה שאיב"ס. עוד עיין **בשולחן שלמה** ערכי רפואה חלק א עמוד קמד שם מובא שהגרש"ז הסתפק בהגדרת חולה לעניין אכילת איסורים אם הגדרתו כמו הגדרת חולה בשבת דהיינו שנפל למשכב או שחלה כל גופו, או שמא לעניין אכילת איסורים שלא כדרך הנאתן די בחולי קצת כדי להגדירו חולה.

87. בכתב עת **שערי הוראה** שנת תשס"ג מובא מאמר של הרב אברהם צבי ישראלון ששאל את הרה"ג יוסף שלום אלישיב האם אדם שסובל מחולשה לא גדולה יכול ליטול ויטמינים שמכילים

משום כך: כאשר ברור שהתרופה מורכבת מרוב איסור. לדוגמא: קפסולות של שמן דגים, אין היתר ליטלה בלא כשרות. יש לציין שישנם גופי כשרות החותמים את כשרותם על ויטמינים בלא בדיקה של כשרות הרכיבים, תוך שהם מסתמכים על דעת המתירים להשתמש בוויטמינים ללא כשרות. לכן יש לצרוך ויטמינים החתומים על ידי גופי כשרות מהודרים, לדוגמא: ויטמינים שעליהם מצויין 'מאושר על ידי העדה החרדית'⁸⁸, או תרופות וויטמינים של חברת סולגאר המאושרים על ידי גוף הכשרות כפי קיי (עם הסמל כ ובתוכה K) מכילים רק חומרי גלם ברמת כשרות מהדרין.

כאשר לא ידוע האם התרופה מכילה איסור, או שהאיסור מועט בתערובת, ואין דרך פשוטה לברר זאת – מעיקר הדין מותר ליטלה גם בלא כשרות, אך כאשר יש מוצרים מקבילים כשרים – נכון וראוי ליטול מהם.

3. תרופות לאיזון נפשי

רבים מקרב האוכלוסיה נוטלים כדורים שמטרתם להביא את האדם לאיזון נפשי, כגון כדורים לטיפול בדיכאון, למניעת נדודי שינה, לטיפול בהיפראקטיביות וכדומה. האם הנוטלים כדורים אלו מוגדרים כבריאים, שכן הם מהלכים כבריאים? או שמא הגדרתם כחולים, שכן אם לא ייטלו את הכדורים הם עלולים למצוא את עצמם במצבים נפשיים קשים שישפיעו עליהם ופעמים אף על הסובבים אותם?

הגרש"ז אויערבאך⁸⁹ מזכיר צד להקל לבעל נדודי שינה ליטול תרופות המכילות איסור ובלבד שטעם התרופה יהיה פגום. מכאן נוכל ללמוד להקל בכל קושי נפשי. ולמעשה נראה שבכל תופעה נפשית שמוגדרת ברפואה כתופעה הדורשת טיפול תרופתי – מותר ליטול תרופות שטעמם מר גם אם קיים חשש שהן מכילות איסור.

איסור ודעת הרב אלישיב להקל משום שדבר איסור פגום בתערובת לא נאסר ואין לאסור מדין אחשביה כיון שנוטל אותו לצורך רפואה. והוסיף ש"צורך רפואה" אינו דוקא בחולה אלא אפילו מיחוש קל כבר אין בזה אחשביה ומותר לכתחילה ומטעם זה התיר גם קפסולה שעשויה מג'לטין שכיון שנוטל אותם לצורך רפואה אין כאן אחשביה. ומכאן סיעתא גדולה לרוצים להקל ליטול ויטמינים שטעמם פגום גם במקום של מיחוש בעלמא ובדומה למה שכתבו היד **יהודה והאגרות משה**.

88. הסיבה שכתוב 'מאושר' ולא 'בהשגחת', משום שהבד"צ בודק שאין חומרים המכילים איסור, אך לא משגיח בפועל על הייצור. דברים שצריכים השגחה צמודה כגון ג'לטין וכדו' נעשים בהשגחה צמודה.

89. **שולחן שלמה** ערכי רפואה עמוד קמז.

4. פוריות ומניעת הריון

הזקוקים לתרופות פוריות נחשבים לדעת רוב הפוסקים כחולה⁹⁰, ומותר להם ליטול תרופות ללא כשרות.

גלולות למניעת הריון גם הן מכילות איסורים. נראה שאשה שרב פוסק התיר לה למנוע הריון, יכולה ליטול תרופות אלו לכתחילה.

סיכום

בריא הנוטל תוספי מזון/ ויטמינים שטעמם פגום לחיזוק גופו:

- כאשר האיסור עומד בפני עצמו – נראה שלדעת רוב הפוסקים אסור לאוכלו ויש מקלים⁹¹.
- כאשר האיסור מרובה ומעורב בו מעט מאכל היתר – יש אוסרים ויש מתירים.
- כאשר האיסור מועט ומעורב בהיתר מרובה – מותר.
- כאשר אין אפשרות לברר אם יש איסור, או⁹² שלא ניתן לדעת מה היחס של האיסור מול ההיתר מותר.⁹³
- ויטמינים שלדעת הרופאים יש חובה ליטלם לצורך רפואה, וכן גלולות למניעת הריון או תרופות לטיפול בבעיות נפשיות – נדונים כדין חולה כדלהלן.

חולה הנוטל לרפואתו תרופה שטעמה פגום:

- כאשר האיסור עומד בפני עצמו – מעיקר הדין מותר לאוכלו, אם ניתן להשיג את אותה תרופה עם כשרות יש לרכוש תרופה עם הכשר.
- אם האיסור מעורב בהיתר – מותר גם כשרבה האיסור על ההיתר.

הערה: כפי שכתבנו בפתיחה במאמר זו דנו בתרופות ויטמינים שטעם פגום. לגבי תרופות וויטמינים שטעמם אינו פגום ולא מצוין עליהם סימן כשרות יש להתייעץ עם מורה הוראה.

90. ראה בהרחבה במאמרו של הרב גדעון ויצמן, **תחומין** כרך כג, עמ' 223 ואילך, שאסף הדעות בענין, והביא שדעת רוב הפוסקים להגדיר מעוכבי פוריות כחולה שאין בו סכנה.

91. או מדין פנים חדשות, או מדין שאין אחשביה בנוטל לצורך רפואה אפילו במקום שאין חולי, אלא אפילו לחיזוק הגוף.

92. כתבתי או ולא "וי" משום שלרוב השיטות כל האיסור כאן הוא מדרבנן ודי בספק אחד כדי להקל ואך שבגוף המאמר דנו מדין ספיק ספיקא, משום שיש מחמירים וסוברים שדין 'אחשביה' הוא מהתורה.

93. יש מומחים לענייני ויטמינים שיכולים לומר האם הכדור מכיל איסור או לא, וכן פעמים ניתן לקבל מידע דרך האינטרנט.